

PRZEWODNIK AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Wersja:	2 (dokument będzie podlegał bieżącej aktualizacji)
Data:	20.10.2011
Status:	Dokument roboczy niepodlegający zatwierdzeniu przez Zarząd Województwa
Opracowanie:	DRRP we współpracy z GR

Struktura:	<ol style="list-style-type: none">1. Rola i cele <i>Przewodnika</i>2. Użytkownicy <i>Przewodnika</i>3. Uwarunkowania prawne dotyczące struktury i trybu aktualizacji Strategii4. Struktura i zakres Strategii5. Prace Zespołów Roboczych6. Źródła informacji dla procesu aktualizacji SRWP
------------	---

Załącznik:	Opis procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko
------------	--

Źródła:	<ol style="list-style-type: none">1. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. Nr 91 z 1998 poz. 576 z późn. zm.).2. Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. Nr 84 z 2009, poz.712, z późn. zm.).3. Ustawa z dnia 5 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.).4. Uchwała nr 100/VI/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 marca 2011 r. w sprawie zasad, trybu i harmonogramu prac nad aktualizacją SRWP.5. <i>Koncepcja procesu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego</i>, uchwała nr 750/56/11 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 28 czerwca 2011 r.6. <i>Aktualizacja strategii rozwoju województw z uwzględnieniem uwarunkowań krajowych i unijnych. Przewodnik</i>, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, maj 2011 r.7. <i>Kierunki i zmiany niezbędne do stworzenia docelowego systemu zarządzania polityką rozwoju na poziomie regionalnym (uwzględniające dotychczasowe dokumenty strategiczne)</i>, Instytut Spraw Publicznych, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, czerwiec 2011 r.8. <i>Planowanie strategiczne, Poradnik dla administracji publicznej</i>, W. Dziemianowicz, K. Szmigiel-Rawska, P. Nowicka, A. Dąbrowska, Warszawa, październik 2010 r. (projekt).
---------	---

Wykaz użytych skrótów

GDOŚ	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
GR	Grupa Redakcyjna
KSRR	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego
MRR	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
OSI	Obszary Strategicznej Interwencji
POŚ	Prognoza oddziaływania na środowisko
RDOŚ	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gdańsku
SANEPID	Pomorski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny
SRWP	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego
SWP	Sejmik Województwa Pomorskiego
SZR	Subregionalny Zespół Roboczy
TZR	Tematyczny Zespół Roboczy
UE	Unia Europejska
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
Uoos	ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko
uozppr	ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju
usw	ustawa o samorządzie województwa
ZWP	Zarząd Województwa Pomorskiego

1. Rola i cele *Przewodnika*

Przewodnik przedstawia sposób pracy nad aktualizacją SRWP z uwzględnieniem:

1. Wymogów prawnych;
2. Przesłanek aktualizacji SRWP zdefiniowanych w przyjętym przez ZWP w dniu 22 marca 2011 roku *Raporcie z realizacji Strategii SRWP w latach 2005-2009*;
3. Zapisów uchwały ws. określenia zasad, trybu i harmonogramu prac nad aktualizacją SRWP przyjętej przez SWP w dniu 28 marca br.;
4. Zapisów uchwały ZWP ws. powołania Zespołu ds. aktualizacji SRWP z dnia 22 kwietnia br.;
5. Zapisów *Koncepcji procesu aktualizacji SRWP* przyjętej przez ZWP w dniu 28 czerwca 2011 r.;
6. Treści dokumentów referencyjnych (wyszczególnionych na stronie tytułowej).

2. Użytkownicy *Przewodnika*

Przewodnik przeznaczony jest dla osób zaangażowanych w proces aktualizacji SRWP, w tym w szczególności dla:

- członków Zarządu Województwa;
- członków Zespołu ds. Aktualizacji SRWP;
- członków Grupy Redakcyjnej, powołanej do przygotowania projektu SRWP;
- pracowników UMWP zaangażowanych w proces aktualizacji SRWP;
- Moderatorów oraz członków Tematycznych i Subregionalnych Zespołów Roboczych;
- wykonawców oceny ex-ante SRWP;
- osób reprezentujących inne instytucje zaangażowane w proces aktualizacji SRWP.

3. Uwarunkowania prawne dotyczące struktury i trybu aktualizacji Strategii

Proces przygotowania, konsultowania, przyjmowania i oceny oddziaływania na środowisko Strategii określają trzy ustawy:

- ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju¹ (**uozppr**);
- ustawa z 5 czerwca 1999 r. o samorządzie województwa² (**usw**);
- ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko³ (**uooś**).

¹ Dz.U. z 2009 r. Nr 84 poz. 712 (z późn. zm.)

² Dz.U. z 1998 r. Nr 91 poz. 576 (z późn. zm.).

³ Dz.U. z 2008 r. Nr 199 poz. 1227 (z późn. zm.).

3.1. Wymogi prawne dotyczące struktury SRWP

Wymogi dotyczące struktury Strategii są określone w **uozppr i usw.** Zgodnie z nimi **Strategia powinna zawierać** następujące elementy:

- a) diagnozę sytuacji w odniesieniu do zakresu objętego programowaniem strategicznym, z uwzględnieniem stanu środowiska oraz różnicowań przestrzennych;
- b) prognozę trendów rozwojowych w okresie objętym strategią;
- c) określenie celów rozwoju w zakresie objętym strategią;
- d) wskaźniki realizacji;
- e) określenie kierunków interwencji, w tym kierunków działań podejmowanych przez samorząd województwa dla osiągnięcia celów strategicznych polityki rozwoju województwa;
- f) system realizacji i ramy finansowe.

Usw określa **minimalny zestaw celów**, który powinien zostać uwzględniony w Strategii. Są to:

- a) pielęgnowanie polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, a także pielęgnowanie i rozwijanie tożsamości lokalnej,
- b) pobudzanie aktywności gospodarczej,
- c) podnoszenie poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa,
- d) zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń,
- e) kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego.

Cele Strategii powinny być powiązane z **obszarami, w jakich samorząd województwa prowadzi politykę rozwoju województwa**, na które składają się:

- tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, w tym kreowanie rynku pracy,
- utrzymanie i rozbudowa infrastruktury społecznej i technicznej o znaczeniu wojewódzkim,
- pozyskiwanie i łączenie środków finansowych: publicznych i prywatnych, w celu realizacji zadań z zakresu użyteczności publicznej,
- wspieranie i prowadzenie działań na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia obywateli,
- racjonalne korzystanie z zasobów przyrody oraz kształtowanie środowiska naturalnego, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju,
- wspieranie rozwoju nauki i współpracy między sferą nauki i gospodarki, popieranie postępu technologicznego oraz innowacji,
- wspieranie rozwoju kultury oraz sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym i jego racjonalne wykorzystywanie,
- promocja walorów i możliwości rozwojowych województwa,
- wspieranie i prowadzenie działań na rzecz integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Horyzont czasowy Strategii powinien być zgodny ze średniookresową strategią rozwoju kraju.

Strategia **uwzględnia cele** średniookresowej strategii rozwoju kraju, krajowej strategii rozwoju regionalnego, a także odpowiednich strategii ponadregionalnych oraz jest **spójna** z planem zagospodarowania przestrzennego województwa.

3.2. Tryb opracowania i przyjmowania projektu SRWP

Zgodnie z uozppr i usw **Strategia** jest **opracowywana i zatwierdzana** wg poniższego **trybu**:

- 1) Sejmik województwa określa zasady, tryb i harmonogram opracowania Strategii, uwzględniając w szczególności: zadania organów samorządu województwa przy określaniu strategii rozwoju województwa, a także tryb i zasady współpracy z partnerami społecznymi i gospodarczymi.
- 2) Uchwała sejmiku województwa podlega publikacji w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
- 3) Projekt strategii rozwoju opracowuje i uzgadnia zarząd województwa, a następnie przedkłada ministrowi właściwemu do spraw rozwoju regionalnego, w celu zaopiniowania pod względem zgodności ze średniookresową strategią rozwoju kraju.
- 4) Przy opracowywaniu projektu strategii uwzględnia się przepisy dotyczące udziału społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocen oddziaływania na środowisko, przeprowadzając postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko w przypadkach wymaganych przez te przepisy.
- 5) Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego przedstawia Radzie Ministrów opinię dotyczącą zgodności projektu strategii rozwoju województwa ze średniookresową strategią rozwoju kraju, w terminie 30 dni od dnia otrzymania projektu.
- 6) Strategia rozwoju województwa przyjmowana jest w drodze uchwały Sejmiku, po uzyskaniu opinii o zgodności ze średniookresową strategią rozwoju kraju.

3.3. Tryb oceny ex-ante

Choć **nie ma ustawowego obowiązku przeprowadzenia oceny *ex-ante*** projektu Strategii, to została ona **przewidziana w uchwale nr 100/VI/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego** ws. zasad, trybu i harmonogramu prac nad aktualizacją SRWP. Generalnym **celem oceny *ex-ante* SRWP** jest weryfikacja spójności projektu Strategii, a także trafności diagnozy, formułowanych celów i zaproponowanych rozwiązań wdrożeniowych. Ocena *ex-ante* będzie miała charakter partycypacyjny, co oznacza, że jej wykonawcy będą aktywnie śledzić proces tworzenia projektu Strategii praktycznie od samego początku.

3.4. Tryb konsultacji społecznych projektu SRWP

Przy **formułowaniu Strategii** samorząd województwa, **współpracuje w szczególności z**:

- a) jednostkami samorządu terytorialnego z obszaru województwa,
- b) samorządem gospodarczym i zawodowym,
- c) administracją rządową, szczególnie z wojewodą,
- d) innymi województwami,
- e) organizacjami pozarządowymi,
- f) podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.), tj. osobami prawnymi i jednostkami organizacyjnymi działającymi na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego; stowarzyszeniami; spółdzielniami socjalnymi; spółkami akcyjnymi i spółkami z o.o. oraz klubami sportowymi,

które nie działają w celu osiągnięcia zysku oraz przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich członków, udziałowców, akcjonariuszy i pracowników,

g) szkołami wyższymi i jednostkami naukowo-badawczymi.

Strategia podlega obowiązkowi przeprowadzenia konsultacji społecznych na mocy trzech ustaw: **uozppr, usw, uoos**⁴.

Projekt Strategii **podlega konsultacjom** z jednostkami samorządu terytorialnego, partnerami społecznymi i gospodarczymi oraz z Komisją Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego⁵.

Zarząd województwa ogłasza w **dzienniku o zasięgu krajowym lub regionalnym** oraz na swojej **stronie internetowej** informację o konsultacjach, a w szczególności zaproszenie do uczestnictwa w procesie konsultacji, miejsce oraz tematy spotkań i konferencji, a także adres strony internetowej, na której zamieszczono projekt strategii rozwoju.

Podmioty biorące udział w konsultacjach, mogą, w terminie **35 dni od dnia ogłoszenia**, wyrazić **opinię do projektu**.

W terminie **30 dni od dnia zakończenia konsultacji społecznych**, zarząd województwa **przygotowuje sprawozdanie z przebiegu i wyników** konsultacji, zawierające w szczególności ustosunkowanie się do uwag zgłaszanych w trakcie konsultacji wraz z uzasadnieniem oraz podaje je do publicznej wiadomości na swojej stronie internetowej.

3.5. Tryb strategicznej oceny oddziaływania na środowisko

Proces opracowania Strategii podlega wynikającym z **uooś** obowiązkowi o udostępnianiu informacji o środowisku⁶ oraz strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko.

Przez **strategiczną ocenę oddziaływania na środowisko** rozumie się **postępowanie ws. oceny oddziaływania na środowisko** skutków realizacji Strategii, obejmujące w szczególności:

- a) uzgodnienie szczegółowości informacji zawartych w prognozie oddziaływania na środowisko,
- b) sporządzenie prognozy oddziaływania na środowisko,
- c) uzyskanie wymaganych ustawą opinii,
- d) zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa w postępowaniu.

Szczegółowy opis procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko znajduje się w **Załączniku** do niniejszego Przewodnika.

⁴ Bardzo wysokie wymagania w zakresie udostępniania do publicznej wiadomości i konsultowania Strategii nakłada uooś. Ponieważ ma to ścisły związek z procesem strategicznej oceny oddziaływania projektu Strategii na środowisko, zostało to kompleksowo przedstawione w pkt 3.5.

⁵ Uozppr nie wyłącza obowiązku konsultowania z Komisją Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego dla strategii rozwoju województwa. Jednakże usw wskazuje katalog (otwarty) typów podmiotów, z którymi obowiązkowo należy skonsultować projekt strategii rozwoju województwa i nie wymienia on Komisji.

⁶ Przez udostępnianie informacji o środowisku rozumie się zamieszczanie – w publicznie dostępnych wykazach prowadzonych w formie elektronicznej i udostępnianych w BIP przez organy właściwe – informacji o: **1)** projekcie strategii (jej zmiany) przed skierowaniem do postępowania z udziałem społeczeństwa; **2)** odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko; **3)** opiniach przedstawianych przez organy ochrony środowiska (SANEPID, RDOŚ) w stosunku do projektu strategii wraz z prognozą oddziaływania na środowisko (POŚ); **4)** strategii wraz z podsumowaniem (zawierającym m.in. sposób uwzględnienia wniosków z POŚ), po jej przyjęciu; **5)** prognozach oddziaływania na środowisko; **6)** powiadomieniach GDOŚ o możliwym transgranicznym oddziaływaniu na środowisko.

4. Struktura i zakres Strategii

4.1. Część diagnostyczna

Część diagnostyczna SRWP będzie obejmować następujące elementy:

- a) podsumowanie efektów realizacji SRWP;
- b) przesłanki aktualizacji SRWP;
- c) uwarunkowania zewnętrzne i trendy;
- d) analiza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa;
- e) analiza strategiczna;
- f) potencjały i problemy w układzie tematyczno-przestrzennym.

Głównym zadaniem części diagnostycznej będzie identyfikacja potencjałów i problemów rozwojowych regionu oraz wskazanie najważniejszych wyzwań przed nim stojących. Wnioski płynące z części diagnostycznej będą stanowić podstawę dla sformułowania celów Strategii oraz adekwatnych działań.

4.1.1. Podsumowanie efektów realizacji SRWP

Podsumowanie efektów realizacji powinno objąć okres 2005-2010, prezentując kluczowe wnioski dotyczące skuteczności interwencji publicznej w regionie. Tam, gdzie będzie to możliwe i zasadne, należy przedstawić zróżnicowane terytorialnie oddziaływanie interwencji na rozwój województwa.

4.1.2. Przesłanki aktualizacji SRWP

W *Raporcie z realizacji SRWP w latach 2005-2009*⁷ zidentyfikowano szereg czynników, które stanowią **przesłanki aktualizacji Strategii**. Zaliczono do nich przede wszystkim:

- a) skalę i kierunki zmian sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie i kraju;
- b) dynamiczne procesy w globalnym, europejskim i bałtyckim otoczeniu regionu;
- c) wielkość, kierunki i efekty interwencji związanej z realizacją SRWP w województwie;
- d) potrzebę dynamizacji pozytywnych przekształceń społeczno-gospodarczych w regionie;
- e) wyzwania związane z efektywniejszą realizacją celów SRWP i polityki rozwoju regionu;
- f) zmiany prawne i strategiczno-programowe oczekiwane w kraju i UE.

Czynniki te będą stanowić punkt wyjścia do ostatecznego sformułowania przesłanek aktualizacji SRWP.

4.1.3. Uwarunkowania zewnętrzne i trendy

Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa powinna być poprzedzona syntetycznym opisem **uwarunkowań zewnętrznych i trendów** w różnych obszarach tematycznych. Zasadne jest tu uwzględnienie poziomu: krajowego, bałtyckiego, europejskiego i globalnego.

4.1.4. Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej

Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa stanowi jeden z najistotniejszych elementów programowania strategicznego, ponieważ od wniosków z niej wynikających zależy kształt wizji i celów Strategii. W dokumencie SRWP zawarte będzie jej streszczenie zawierające najistotniejsze elementy i wnioski.

⁷ Przyjęty uchwałą Zarządu Województwa Pomorskiego nr 294/31/11 z dnia 22 marca 2011 r.

Zakres tematyczny analizy sytuacji obejmie obszary o istotnym znaczeniu dla rozwoju województwa pomorskiego. Obszary tematyczne analizy będą w miarę możliwości odzwierciedlać zakres prac Tematycznych Zespołów Roboczych⁸, obejmując:

- zasoby naturalne,
- zasoby i powiązania gospodarcze,
- kapitał ludzki i społeczny oraz usługi publiczne,
- sieci infrastrukturalne.

Poza ww. obszarami analiza sytuacji może zostać uzupełniona o inne elementy, istotne z punktu widzenia rozwoju województwa pomorskiego, np. współpracę międzynarodową (zwłaszcza w regionie bałtyckim) czy atrakcyjność osiedleńczą, inwestycyjną oraz turystyczną.

Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej będzie uwzględniać **wymiar terytorialny**, m.in. poprzez zawarcie takich elementów jak⁹:

- określenie podstawowych cech struktury przestrzennej województwa,
- określenie różnicowań i specyfiki terytorium oraz analizę wewnętrzną spójności regionu,
- identyfikację i analizę potencjałów rozwojowych z uwzględnieniem poziomu rozwoju poszczególnych typów terytoriów oraz ich powiązań funkcjonalnych,
- analizę obszaru województwa z punktu widzenia rozmieszczenia działalności gospodarczej, które wpływa na zróżnicowanie rozwoju gospodarczego i zagospodarowania przestrzennego.

Oczekuje się, że skuteczne włączenie wymiaru terytorialnego do analizy sytuacji społeczno-gospodarczej, jak i do pozostałych elementów SRWP, będzie możliwe w dużej mierze dzięki zaangażowaniu Subregionalnych Zespołów Roboczych¹⁰ w prace nad Strategią.

Istotnym elementem analizy sytuacji będzie jej **wymiar porównawczy** (tzw. benchmarking), który oznacza zastosowanie odwołań ponadregionalnych (przedstawienie regionu na tle innych regionów, kraju czy Regionu Bałtyckiego) i wewnątrzregionalnych (przedstawienie mniejszych jednostek terytorialnych na tle regionu).

Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej będzie miała **charakter dynamiczny**, tj. analizie poddane zostaną szeregi czasowe danych¹¹, co pozwoli na identyfikację występujących tendencji w badanych obszarach.

Źródła danych, które będą wykorzystane w analizie obejmą m.in. statystykę publiczną (dane GUS, w tym pochodzące z Banku Danych Lokalnych oraz tzw. opracowań branżowych), a także badania, ewaluacje i opracowania naukowe realizowane lub zamawiane przez UMWP oraz inne instytucje. Wszystkie wykorzystane dane będą spełniać jednocześnie trzy kryteria: rzetelności, istotności i aktualności.

⁸ Szczegółowy zakres prac każdego TZR został określony w *Koncepcji procesu aktualizacji SRWP* przyjętej uchwałą ZWP nr 750/56/11 z dnia 28 czerwca 2011 r.

⁹ Na podstawie „Aktualizacja strategii rozwoju województw z uwzględnieniem uwarunkowań krajowych i unijnych. Przewodnik”, MRR, Warszawa, maj 2011 r.

¹⁰ Zakres prac każdego SZR został określony w *Koncepcji procesu aktualizacji SRWP*.

¹¹ Do wyznaczania trendów przyjmuje się, co do zasady, 10-letnie szeregi czasowe danych. Jednak z uwagi na trudność dostępu danych oraz różny sposób ich zbierania, decyzją o wyborze szeregów czasowych w odniesieniu do poszczególnych zjawisk zostanie podjęta w trakcie prac nad diagnozą.

4.1.5. Analiza strategiczna

Analiza strategiczna stanowi podstawę dla sformułowania scenariuszy rozwoju w perspektywie do 2020 roku. Zostanie ona dokonana w oparciu o co najmniej jedną z poniższych metod:

a) analiza grup strategicznych

W metodzie tej dąży się do wyłonienia grup regionów (grup strategicznych), które są zbliżone do siebie pod względem profilu społeczno-gospodarczego i ścieżki rozwoju. Grupy te są wylaniane na podstawie przyjętych zmiennych strategicznych (czynników rozwoju), które pozwalają na różnicowanie pozycji każdego z regionów w różnych przekrojach czasowych.

Zdefiniowane w ramach tej metody grupy (np. dominujące, ważne i marginalne) pokazują miejsce danego regionu i umożliwiają określenie dla niego ścieżki możliwych przesunięć strategicznych (scenariuszy rozwoju danego województwa).

b) analiza SWOT/TOWS

W metodzie tej dąży się do identyfikacji silnych i słabych stron regionu (czynniki wewnętrzne), a także stojących przed nim szans i zagrożeń (czynniki zewnętrzne). Całościowy obraz relacji między tymi czynnikami, w tym siła powiązań między nimi, stanowi punkt wyjścia do sformułowania celów Strategii.

Strategia może polegać na: maksymalnym wykorzystaniu efektu synergii między silnymi stronami a zidentyfikowanymi w otoczeniu szansami (agresywna); na eliminowaniu słabych stron i budowaniu przewagi dzięki wykorzystaniu szans (konkurencyjna); na minimalizowaniu negatywnego wpływu zagrożeń i maksymalnym wykorzystaniu silnych stron (konserwatywna); czy wreszcie na minimalizowaniu wpływu słabych stron i zagrożeń ze strony otoczenia (defensywna).

4.1.6. Potencjały i problemy (w układzie tematyczno-przestrzennym)

Na podstawie wyników analizy społeczno-gospodarczej i analizy strategicznej zidentyfikowane zostaną **endogeniczne potencjały i problemy rozwojowe** regionu. Identyfikacja będzie przeprowadzona według obszarów tematycznych ujętych w analizie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa na adekwatnym poziomie terytorialnym (np. gmina, powiat, podregion, obszar funkcjonalny itp.) oraz przy możliwie ograniczonej liczbie czynników.

Zidentyfikowane potencjały i bariery rozwojowe zostaną zhierarchizowane, przy czym ważne będzie określenie przyczyn (przesłanek) ich występowania. Stanowiąc one będą podstawę do wyznaczenia **obszarów strategicznej interwencji** (OSI), stając się przyczynkiem do określenia priorytetowych kierunków i typów wsparcia, które w największym stopniu przyczynią się do rozwoju danego obszaru, a w efekcie całego województwa

4.2. Wizja

Sformułowanie wizji rozwoju województwa stanowi z jednej strony podsumowanie części diagnostycznej, a z drugiej przejście do części projekcyjnej Strategii. Tworzenie wizji przebiegać będzie w dwóch krokach: po pierwsze określone zostaną możliwe scenariusze rozwojowe dla województwa, a po drugie – w oparciu o te scenariusze oraz uwzględniając wyniki przeprowadzonej analizy strategicznej – określona zostanie właściwa wizja rozwoju.

4.2.1 Scenariusze rozwoju

Istotą scenariuszy jest pokazanie, na podstawie zgromadzonej w procesie budowania Strategii wiedzy, jaki może być obraz województwa w perspektywie do 2020 roku. Ich celem będzie stworzenie podstawy decyzyjnej dla wyboru różnych wariantów prowadzenia polityki rozwojowej w województwie. Scenariusze będą opisywać sytuacje skrajne, których pełnego zaistnienia nie należy się spodziewać w przyszłości. Będą one sformułowane w sposób zwięzły i zrozumiały, opisując możliwe zmiany w województwie i w jego otoczeniu z uwzględnieniem czynników wewnętrznych i zewnętrznych.

Należy oczekiwać, że powstaną minimum trzy scenariusze rozwojowe zróżnicowane m.in. ze względu na intensywność występowania tendencji pozytywnych i negatywnych, a także ze względu na poziom prawdopodobieństwa oczekiwanych zdarzeń.

W proces formułowania scenariuszy rozwoju województwa włączone będą m.in. Tematyczne i Subregionalne Zespoły Robocze.

4.2.2 Wizja rozwoju

Wizja rozwoju województwa pomorskiego do 2020 roku stanowić będzie kluczowy punkt wyjścia dla formułowania strategicznych kierunków rozwojowych, które zostaną przesądzone w SRWP. Biorąc pod uwagę zapisy *Konceptji procesu aktualizacji SRWP*, należy podkreślić, że już na etapie wizji powinny być dokonane generalne wybory oraz fundamentalne przesądzenia.

Wizja rozwoju regionu będzie pełnić funkcję: ukierunkowującą, integrującą, uwiarygodniającą i inspirującą. Będzie ona m.in. pełniła rolę celu głównego (nadrzędnego) Strategii, precyzując pożądaną obraz rzeczywistości, a więc syntetycznie opisując wyobrażenie tego, co ma zostać osiągnięte dzięki realizacji Strategii.

4.3. Część projekcyjna

Część projekcyjna Strategii będzie wyrazem kluczowych decyzji dotyczących tematycznego oraz terytorialnego ukierunkowania interwencji publicznej w regionie wraz ze wskazaniem oczekiwanych efektów tej interwencji. Będzie ona w sposób jednoznaczny powiązana z częścią diagnostyczną oraz ze sformułowaną wizją rozwoju województwa w perspektywie roku 2020.

4.3.1. Struktura

Wyróżnione zostaną następujące „piętra” interwencji planowanej w ramach realizacji SRWP:

- a) Cele strategiczne;
- b) Cele cząstkowe;
- c) Kierunki działań, w tym obszary strategicznej interwencji (OSI).

Cele strategiczne zastąpią obecne *Priorytety* Strategii. Podstawą ich wyznaczania będą, dające się wydzielić, specyficzne aspekty kompleksowego z natury celu głównego (wizji). Będą one definiowane jako pewne „stany docelowe”, realizowane za pomocą określonych „ścieżek dojścia”, które z kolei wyznaczane będą poprzez cele niższego rzędu (cele cząstkowe, kierunki działań).

Na poziomie celów strategicznych zaadresowany będzie jeden z zasadniczych dylematów polityki rozwoju, który można streścić jako problem relacji pomiędzy wyzwaniem konkurencyjności (zewnętrznej) a wyzwaniem spójności (wewnętrznej). Struktura celów strategicznych wskaże na sposób, w jaki Strategia adresuje te wyzwania oraz na przyjęte w tym zakresie proporcje.

Cele cząstkowe zastąpią obecne *Cele Strategiczne* Strategii. Wskażą one te dziedziny życia społeczno-gospodarczego oraz wyodrębnione pakiety działań (interwencji), które zapewnią osiągnięcie celów strategicznych. O ile cel główny (wizja) oraz cele strategiczne będą zasadniczo opierać się na podejściu problemowym, to w przypadku celów cząstkowych przewidziane jest wprowadzenie elementów podejścia sektorowego (dziedzinowego).

Cele cząstkowe stanowić będą podstawę dla operacjonalizacji interwencji publicznej planowanej w SRWP. Stąd też, począwszy od ich poziomu, szczególnie istotne będzie wzięcie pod uwagę zagadnień związanych z **koncentracją tematyczną i przestrzenną**, a także optymalnym doбором realnie dostępnych **narzędzi interwencji** publicznej (patrz: 4.3.3 - 4.3.5)

Kierunki działań pozostaną w Strategii na tym samym poziomie, jak ma to miejsce obecnie. Ich wydzielenie będzie dokonywane głównie w oparciu o przesłanki o charakterze realizacyjno-wdrożeniowym. Kryteria ich wyodrębnienia powinny nawiązywać do tego, że dany cel cząstkowy realizowany jest przez pewną liczbę dających się wydzielić pakietów działań, odróżniających się m.in. zaadresowaniem przestrzennym, formami interwencji czy rozwiązaniami instytucjonalnymi.

Obszary strategicznej interwencji (OSI) będą definiowane w ramach kierunków działań lub ich grup. Ogólna koncepcja OSI jest przedstawiona w pkt. 4.3.4.

4.3.2. Formułowanie celów i pomiar stopnia ich realizacji

Cele będą sformułowane poprzez: **przesłanki** realizacji, **definicję** (opis) i **wskaźniki** realizacji. Będą one wewnętrznie spójne (cele niższego rzędu będą przyczyniać się do realizacji celów wyższego rzędu) i kompletne (będą odzwierciedlać całe spektrum planowanej interwencji, a jednocześnie nie będą się wzajemnie nakładać).

Przesłanki realizacji celów będą uzasadnieniem ich wyboru. Będą one wynikać z ustaleń części diagnostycznej i odzwierciedlać dokonane wybory/przesądzenia strategiczne.

Definicja (opis) celu będzie możliwie jasna i jednoznaczna, tak dla podmiotów realizujących Strategię, jak i dla innych jej odbiorców. Przy definiowaniu celów za punkt wyjścia przyjmowane będą występujące problemy (potencjały i bariery rozwojowe), a nie konkretne działy gospodarki lub dziedziny życia społeczno-gospodarczego. Dotyczy to głównie celów wyższego rzędu.

Wskaźniki realizacji celów będą określać stan początkowy i docelowy, odzwierciedlając charakter danego celu, jego osiągalność oraz możliwość pozyskania stosownych danych. Umożliwią one ocenę stopnia realizacji celów.

Biorąc pod uwagę, że stany docelowe wskaźników traktowane będą jako konkretne zobowiązania, przy jednoczesnej niepewności i zmienności otoczenia, w którym Strategia będzie realizowana, możliwe będzie użycie widelkowej formuły definiowania stanów docelowych oraz wykorzystanie progów ostrzegawczych.

4.3.3. Tematyczna selektywność interwencji

Interwencja publiczna planowana w ramach Strategii nie będzie uwzględniać problemów, których rozwiązanie wymaga bieżących, rutynowych działań, a także problemów, które mają charakter czysto lokalny (ich rozwiązywanie nie przekracza możliwości aktorów lokalnych, działających w ramach wykonywania swoich statutowych zadań).

Zakres interwencji w ramach Strategii będzie określany w procesie weryfikacji, który będzie się składał z następujących etapów:

- wyraźne wyodrębnienie w części diagnostycznej procesów i problemów strukturalnych;
- analiza ww. procesów i problemów pod kątem ich przyczyn w celu stworzenia wstępnego katalogu obszarów tematycznych, w których zachodzi potrzeba wzmocnienia potencjałów, bądź przełamania barier rozwojowych;
- ocena podatności ww. obszarów tematycznych na interwencję publiczną (ocena realnego wpływu interwencji na zmianę skali występowania procesów i problemów strukturalnych);
- określenie realnie dostępnych narzędzi interwencji pozostających w dyspozycji samorządu województwa czy też innych partnerów w regionie lub uruchomionych we współdziałaniu z podmiotami szczebla krajowego lub UE, a następnie, w oparciu o możliwości tych narzędzi, stworzenie finalnego katalogu tematycznych obszarów interwencji.

Raport z realizacji SRWP wskazuje potencjalny zakres kluczowych obszarów skoncentrowanej interwencji publicznej, który obejmuje takie zagadnienia, jak: edukacja, rynek pracy, transport, funkcje metropolitalne, przedsiębiorczość i innowacyjność, inne istotne usługi publiczne.

4.3.4. Przestrzenna koncentracja interwencji

Selektywności tematycznej będzie towarzyszyć koncentracja przestrzenna, zgodnie z zasadą, że strategia nie rozwiązuje wszystkich problemów i nie rozwiązuje ich wszędzie. Tematyczny i przestrzenny aspekt koncentracji interwencji mają ze sobą ścisły związek oraz decydujący wpływ na podniesienie efektywności interwencji planowanej w ramach SRWP.

Podstawowym **narzędziem koncentracji przestrzennej będą OSI** – wydzielone przestrzenie obszary administracyjne lub funkcjonalne cechujące się specyficznym zestawem uwarunkowań i cech społecznych, gospodarczych lub środowiskowych decydujących o występowaniu na ich terenie strukturalnych barier rozwoju lub trwałych (możliwych do aktywowania) potencjałów rozwojowych, do których może być adresowana adekwatna interwencja publiczna. OSI będą miały status obszarów uprawnionych lub preferowanych do wsparcia.

Wyznaczenie OSI nada Strategii wyraźną orientację przestrzenną, jak też wskaże na dominujące wyzwania rozwojowe dla różnych kategorii obszarów, przyporządkowując im adekwatne narzędzia interwencji publicznej. Koncepcja OSI stworzy warunki, w których interwencja publiczna będzie bardziej skoncentrowana terytorialnie, bardziej selektywna tematycznie oraz prowadzona za pomocą optymalnie dobranych narzędzi.

Proces wyznaczania OSI będzie przebiegał w ścisłym powiązaniu z procesem definiowania tematycznego zakresu interwencji w ramach Strategii, który jest opisany w pkt. **4.3.3.**

4.3.5. Znaczenie narzędzi realizacyjnych

Strategia będzie w większym niż obecnie stopniu brać pod uwagę dwustronną zależność między wyznaczonymi w niej celami a dostępnymi instrumentami realizacyjnymi, które funkcjonują w konkretnych uwarunkowaniach prawno-legislacyjnych.

Opis poszczególnych celów (kierunków interwencji) Strategii będzie wskazywał na konkretne typy instrumentów realizacyjnych przewidzianych do zastosowania (np. programy). W ten sposób – na podstawie realnych możliwości tworzonych przez konkretne narzędzia wdrożeniowe – weryfikowana będzie racjonalność wyznaczenia każdego celu (kierunku interwencji).

4.3.6. Ustalenia wynikające z krajowych dokumentów strategicznych

W Strategii zostaną zidentyfikowane („oznaczone”) te kierunki interwencji, których realizacja mogłaby i powinna być realizowana we współpracy ze stroną rządową, ze względu na to, że wpisują się one w działania rozwojowe określone w krajowych dokumentach strategicznych. Będzie to szczególnie istotne wtedy, gdy dotyczy wyzwań przekraczających możliwości (zasoby) mobilizowane w regionie. Dzięki temu określone zostaną obszary wspólnego zainteresowania rządu i samorządu województwa w regionie.

4.4. System realizacji

System realizacji Strategii obejmie zaangażowane podmioty, dostępne i planowane instrumenty wdrożeniowe, a także ramy finansowe i podstawowe zasady obowiązujące w trakcie jej realizacji. Będzie się on cechował elastycznością umożliwiającą dostosowanie do zmieniających się warunków. Jednym z jego istotnych zadań będzie przedstawienie relacji między kluczowymi uczestnikami procesów rozwojowych w województwie zaangażowanymi w realizację Strategii.

4.4.1. Sieć partnerskiej współpracy i pozycja samorządu województwa

W systemie realizacji Strategii wskazani będą najważniejsi partnerzy funkcjonujący na różnych szczeblach zarządzania rozwojem oraz przewidywane płaszczyzny (formy) współpracy sieciowej sprzyjające realizacji celów SRWP. Jednocześnie wskazane zostaną różne funkcje samorządu województwa w procesie realizacji SRWP. Region może bowiem występować w co najmniej trzech rolach, jako:

- podmiot bezpośrednio realizujący i współfinansujący kierunki interwencji zidentyfikowane w Strategii;
- koordynator działań rozwojowych, zarządzający środkami zewnętrznymi ukierunkowanymi na realizację celów Strategii;
- inspirator kluczowych dla regionu przedsięwzięć rozwojowych wynikających ze Strategii lub wpisujących się w jej cele.

4.4.2. Instrumenty realizacyjne

Jako instrumenty realizacji Strategii wskazane zostaną zarówno dokumenty o charakterze operacyjno-wdrożeniowym (np. programy), jak też inne instrumenty o charakterze finansowym, regulacyjnym lub instytucjonalno-organizacyjnym.

Raport z realizacji SRWP wskazuje, że głównymi instrumentami realizacji SRWP powinno być kilka wieloletnich programów regionalnych skupiających większość środków rozwojowych będących bezpośrednio lub pośrednio w zasięgu oddziaływania samorządu województwa.

W tym kontekście nastąpi przegląd i weryfikacja obecnie funkcjonujących na poziomie regionu programów i strategii sektorowych pod kątem ich przydatności dla realizacji Strategii. Będzie on miał na celu:

- aktualizację, uchylenie lub opracowanie nowych dokumentów w pełni ukierunkowanych na realizację celów SRWP;
- powiązanie systemu realizacji SRWP z budżetem i Wieloletnią Prognozą Finansową województwa, a także ze środkami rozwojowymi, na które samorząd województwa ma wpływ;
- opracowanie regionalnych standardów dla tego typu dokumentów, co nada im w przyszłości charakter skutecznych narzędzi realizacyjnych dla Strategii.

Należy przy tym pamiętać, że obecne i przyszłe programy realizowane na szczeblu krajowym lub unijnym będą ważnymi narzędziami realizacji celów Strategii, stąd ich możliwości w tym względzie powinny być przedmiotem stałej analizy w ramach systemu realizacji SRWP.

4.4.3. Ramy finansowe

Zidentyfikowane zostaną główne (krajowe i zagraniczne) źródła finansowania Strategii, a także szacunkowe strumienie finansowe możliwe do zmobilizowania na rzecz jej realizacji, wraz z założeniami ich podziału na poszczególne cele i instrumenty wdrożeniowe. Będzie to istotne w odniesieniu do oszacowanego w Strategii popytu na środki finansowe wynikającego ze zdiagnozowanych potrzeb i postawionych celów.

4.4.4. Monitorowanie i ocena

Dobrze funkcjonujący system monitorowania i oceny realizacji Strategii będzie istotnym czynnikiem podnoszenia skuteczności i efektywności interwencji publicznej planowanej w SRWP. W związku z tym dotychczasowe mechanizmy jego funkcjonowania zostaną usprawnione. Zostanie on tak zaprojektowany, by spełnić wymagania ustawowe związane m.in. z koniecznością przygotowania strategicznych raportów o rozwoju województwa. Będzie on podstawowym źródłem informacji o sytuacji społeczno-gospodarczej regionu i jej zmianach.

W procesie **monitorowania** będą gromadzone, przetwarzane i analizowane informacje statystyczne, finansowe i inne dotyczące postępu realizacji celów Strategii. Wykorzystywane będą tu dane ze statystyki publicznej, a także dane pozyskane od współpracujących instytucji, jak też wyniki odpowiednich badań. Monitorowanie będzie prowadzone m.in. na potrzeby raportowania postępu realizacji celów Strategii, w tym na potrzeby identyfikacji zagrożeń (problemów) związanych z tą realizacją, a także na potrzeby jakościowej oceny efektów realizacji Strategii.

Proces **oceny** będzie związany z procesem monitorowania. W jego ramach identyfikowane będą efekty wynikającej ze Strategii interwencji publicznej w regionie, a także przyczyny pojawiających problemów, m.in. w zakresie osiągania celów, czy też efektywności narzędzi realizacji. Na tej podstawie formułowane będą rekomendacje zmian (aktualizacji Strategii). Proces oceny Strategii będzie elementem systemu ewaluacji polityk publicznych prowadzonych w regionie.

Istotną rolę w procesie monitorowania i oceny realizacji Strategii mogą odegrać: Regionalne Obserwatorium Terytorialne oraz Regionalne Forum Terytorialne, których powołanie przewiduje KSRR. W opisie systemu realizacji SRWP nastąpi rozstrzygnięcie w zakresie zasadności i ewentualnego celu działania oraz zakresu kompetencji ww. instytucji.

5. Prace Zespołów Roboczych

Biorąc pod uwagę zapisy *Koncepcji procesu aktualizacji SRWP* dotyczące składu, organizacji oraz oczekiwanych efektów pracy Tematycznych Zespołów Roboczych (TZR) oraz Subregionalnych Zespołów Roboczych (SZR), poniżej przedstawiono zakres prac tych Zespołów w procesie tworzenia wstępnego projektu Strategii:

5.1. Główne obszary

TZR i SZR zostaną włączone w **analizę strategiczną** regionu, która stanowi element części diagnostycznej SRWP. Istotne będzie tu poprawne zidentyfikowanie silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń, a następnie ocena zależności między nimi. Równie ważnym elementem będzie hierarchizacja i ocena istotności (siły wpływu) oraz prawdopodobieństwa wystąpienia zidentyfikowanych elementów analizy strategicznej.

TZR i SZR będą włączone także w proces identyfikacji **potencjałów i problemów** regionu w ujęciu **tematycznym i terytorialnym**. TZR powinny najpierw zająć się zagadnieniami tematycznymi leżącymi w ich zakresie, a następnie ich relacjami z pozostałymi zagadnieniami, które są przedmiotem prac innych TZR. Z kolei w kręgu zainteresowań SZR powinny być wszystkie kwestie tematyczne odpowiadające TZR, przy czym ich praca powinna się skupić na obszarze odpowiadającego im subregionu.

TZR i SZR będą również miały za zadanie określenie **scenariuszy rozwojowych** w danym zakresie tematycznym lub subregionie. Zaproponowane przez TZR i SZR scenariusze będą miały wpływ na ukształtowanie wstępnej propozycji **wizji rozwoju województwa**.

Jednym z ważniejszych zadań TZR i SZR będzie zaproponowanie **celów i kierunków interwencji** w odniesieniu do poszczególnych zagadnień tematycznych, jak i subregionów. Będzie to miało znaczenie dla identyfikacji OSI, a w kolejnym kroku powinno przełożyć się na **wskazanie narzędzi realizacyjnych**, których oddziaływania i dostępność zweryfikuje przedstawione propozycje.

5.2. Horyzontalne kwestie problemowe

Biorąc pod uwagę główne obszary aktywności TZR i SZR (pkt. 5.1), poniżej przedstawiono **ogólną listę zagadnień** (pytań), które powinny ukierunkować i usystematyzować działania tych Zespołów oraz pomóc w zapewnieniu porównywalności wypracowanych przez nie wniosków. Zostały one podzielone na sześć bloków:

BLOK 1. Kwestie wyjściowe

1. Jakie czynniki wpływają na region (subregion) w danym obszarze tematycznym?
2. Jakie zachodzą i jakie będą zachodzić zmiany w zakresie siły i kierunku oddziaływania ww. czynników?

BLOK 2. Atuty i słabości

1. Jakie są mocne (słabe) strony regionu (subregionu) w danym obszarze tematycznym?
2. Które z mocnych (słabych) stron mają istotny wpływ na poprawę (pogorszenie) pozycji konkurencyjnej regionu (subregionu)?
3. Jakie czynniki i działania mogą przyczynić się do wzrostu (spadku) znaczenia istotnych mocnych (słabych) stron regionu (subregionu)?

BLOK 3. Szanse i zagrożenia

1. Jakie są szanse (zagrożenia) rozwojowe regionu (subregionu) w danym obszarze tematycznym?
2. Jakie jest znaczenie tych szans (zagrożeń) dla rozwoju i czy region (subregion) ma zdolność do ich wykorzystania (przeciwdziałania im)?
3. Jaki jest wzajemny wpływ istotnych szans (zagrożeń) na istotne mocne (słabe) strony regionu (subregionu) i na jego pozycję konkurencyjną?

BLOK 4. Potencjały i problemy

1. Jakie problemy (potencjały) rozwojowe regionu (subregionu) można zidentyfikować w oparciu o mocne (słabe) strony oraz szanse (zagrożenia)? Jaka jest siła (określenie hierarchii) ich pozytywnego (negatywnego) wpływu na region (subregion)?
2. Które problemy (potencjały) w danym obszarze tematycznym można przypisać do określonego terytorium, a które mają charakter horyzontalny (regionalny)?

BLOK 5. Scenariusze rozwojowe i wizja

1. Jakie są możliwe scenariusze rozwoju regionu (subregionu) w danym obszarze tematycznym w perspektywie do 2020 roku?
2. Który ze scenariuszy jest najbardziej prawdopodobny, a który najbardziej optymalny dla regionu (subregionu)?
3. Jak powinien być sformułowany docelowy stan rozwoju (wizja) regionu (subregionu) w danym obszarze tematycznym dla roku 2020?

BLOK 6. Cele, kierunki i narzędzia interwencji

1. Które z ww. problemów (potencjałów) są podatne na interwencję z poziomu regionalnego?
2. Jak ukierunkować interwencję, aby wpłynąć pozytywnie na zmiany w regionie (subregionie) w odniesieniu do zidentyfikowanych problemów (potencjałów) w perspektywie roku 2020?
3. Jakie cele w odniesieniu do problemów (potencjałów) w danym obszarze tematycznym należy postawić przed regionem (subregionem) w perspektywie roku 2020?
4. Jakie narzędzia realizacji, w tym źródła i środki finansowe należy zabezpieczyć dla realizacji postawionych celów?
5. Jakie podmioty i na jakich warunkach powinny być zaangażowane w realizację postawionych celów i określonych działań?
6. W jaki sposób rozliczać postęp realizacji postawionych celów oraz efekty interwencji?

5.3. Szczegółowe kwestie problemowe dla TZR

Poniżej, w oparciu o przedstawiony w *Koncepcji procesu aktualizacji SRWP* tematyczny zakres prac TZR, a także biorąc pod uwagę przedstawioną wcześniej (5.2.) ogólną listę zagadnień, przedstawiono **szczegółową listę zagadnień** (pytań), co do których oczekiwany jest wkład TZR.

Lista ta ma charakter inspiracyjny (wywoławczy) i otwarty. Oczekuje się, że Moderatorzy poszczególnych TZR będą proponowali jej stosowne modyfikacje i uzupełnienia w trakcie prac Zespołów. Ponadto, kolejność tych zagadnień nie powinna mieć znaczenia dla porządku prac TZR.

5.3.1. TZR Zasoby naturalne

1. Jakie powinny być główne długofalowe kierunki działań (interwencji) związane z racjonalizacją gospodarowania wodami?
2. Jak należy określić cele związane z ochroną zasobów wodnych przed zanieczyszczeniem oraz niewłaściwą lub nadmierną eksploatacją?
3. Jakie działania należy podjąć w celu redukcji ryzyka wystąpienia zdarzeń ekstremalnych oraz adaptacji do zmieniających się uwarunkowań klimatycznych?
4. Jak określić długofalowe kierunki rozwoju produkcji rolnej i rybackiej oraz organizacji rynku w tym zakresie?
5. Jak skutecznie i efektywnie prowadzić wielofunkcyjną gospodarkę leśną, uwzględniając produkcję drewna, rekreację, turystykę i ochronę bioróżnorodności?
6. Co i w oczekiwaniu na jakie efekty należy zrobić dla zachowania wartości krajobrazowych województwa oraz ochrony obszarów cennych przyrodniczo?
7. Jakim potencjałem zasobów naturalnych i możliwościami ich wykorzystania dysponuje region pod kątem poprawy bezpieczeństwa energetycznego województwa i kraju?
8. Jakie cele należy postawić w regionie, dążąc do racjonalizacji i zwiększenia efektywności wykorzystania zasobów naturalnych?
9. Jakie działania należy podjąć w celu zwiększenia innowacyjności i konkurencyjności gospodarki opartej na zrównoważonym wykorzystaniu zasobów naturalnych?

5.3.2. TZR Zasoby i powiązania gospodarcze

1. Jakie sektory gospodarki decydują i będą w przyszłości decydować o pozycji konkurencyjnej regionu? Jak efektywnie wspierać te sektory?
2. Jakie „bezpieczniki” powinna mieć gospodarka regionu dla ograniczenia negatywnych skutków szoków zewnętrznych?
3. W jaki sposób trwale poprawić atrakcyjność regionu dla inwestorów zewnętrznych?
4. Jakie są niezbędne warunki dla osiągnięcia masy krytycznej w obszarze efektywnej (wywołującej impulsy ekonomiczne) współpracy sfery naukowo-badawczej i gospodarczej?
5. Jak wspierać tworzenie miejsc pracy w sektorach wiedzochłonnych?
6. Jak skutecznie niwelować zróżnicowanie dostępności miejsc pracy w regionie? Jak wspierać mobilność przestrzenną i zawodową zasobów pracy?
7. Czy, w jakim stopniu i pod jakimi warunkami gospodarka regionu może skorzystać na dynamicznym wzroście zatrudnienia obcokrajowców?
8. Jakie działania (interwencja) umożliwią rozwój *zielonej* i *srebrnej* gospodarki w regionie?
9. Jak zapewnić stabilne, pozarolnicze źródła utrzymania dla mieszkańców obszarów wiejskich?

5.3.3. TZR Kapitał ludzki i społeczny oraz usługi publiczne

1. Jak należy skonstruować instrumenty długofalowego oddziaływania na poziom zdrowotności mieszkańców regionu, które przelożą się na wydłużenie okresu ich aktywności zawodowej?
2. Jak zdefiniować i jakimi instrumentami osiągnąć strukturalne przemiany w systemie edukacji regionalnej, ukierunkowane na wzmocnienie kluczowych kompetencji wśród uczniów?

3. Jakie instrumenty stosować w celu praktycznego ograniczenia barier wejścia ludzi młodych oraz kobiet na rynek pracy?
4. Jak określić cele i kierunki interwencji dotyczące udziału mieszkańców regionu w kształceniu ustawicznym?
5. Jakie mechanizmy zachęt stosować w celu wzrostu intensywności różnorodnych form aktywności społecznej mieszkańców regionu?
6. Jakie działania i dla osiągnięcia jakich celów należy podjąć w celu wzmocnienia poczucia tożsamości i identyfikacji mieszkańców z regionem?
7. Jak określić cele związane z rozwojem sektora NGO w regionie i jakie instrumenty stosować dla wzmocnienia jego potencjału instytucjonalnego, sprawności i atrakcyjności?
8. Które formy integracji społecznej i w jaki sposób należy upowszechniać w regionie ze względu na ich najwyższą efektywność?
9. W oparciu o jakie zasady i narzędzia należy dążyć do osiągnięcia regionalnego standardu w zakresie podstawowych usług publicznych (m.in. edukacja, zdrowie, kultura, bezpieczeństwo)?

5.3.4. TZR Sieci infrastrukturalne

1. Czy istnieje uzasadnienie i możliwość wskazania optymalnego z punktu widzenia zasady zrównoważonego rozwoju kształtu i powiązań głównych sieci infrastrukturalnych w regionie?
2. Jakie działania należy podjąć w zakresie poprawy efektywności sieci transportowej, mając na celu poprawę wewnętrznej spójności i zewnętrznej dostępności transportowej regionu?
3. Jaka jest optymalna z punktu widzenia gospodarczego, społecznego i środowiskowego struktura udziału poszczególnych gałęzi w rynku transportowym regionu i jak do niej dążyć?
4. Jakie skoordynowane działania regulacyjne, organizacyjne i finansowe należy podjąć w regionie na rzecz poprawy efektywności transportu zbiorowego, w tym miejskiego (metropolitalnego)?
5. Jakie są kluczowe z punktu widzenia potrzeb społeczno-gospodarczych regionu kierunki rozwoju rynku usług informacyjno-komunikacyjnych?
6. Jak sformułować kluczowe cele oraz określić niezbędne działania i przedsięwzięcia na rzecz podniesienia poziomu bezpieczeństwa i efektywności systemu energetycznego regionu?
7. Jakie są możliwości i ryzyka związane ze stworzeniem w regionie silnego kompleksu paliwowo-energetycznego o znaczeniu krajowym?
8. Jakie są kierunki rozwoju i wzrostu wykorzystania odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym regionu?
9. Jakie cele ekonomiczne i środowiskowe należy postawić i jakie działania podjąć na rzecz poprawy efektywności energetycznej (zmniejszenia energochłonności) gospodarki regionu?

5.4. Szczegółowe kwestie problemowe dla SZR

Prace SZR powinny dotyczyć zakresu zainteresowania wszystkich TZR z tym, że w odniesieniu do danego subregionu. Istotnym elementem rozważań SZR będzie wskazanie zależności między działaniami podejmowanymi lokalnie a działaniami będącymi w gestii samorządu województwa, które są realizowane na rzecz rozwoju regionu (polityka miejska, gospodarka odpadami etc.).

Poniżej, w oparciu o przedstawiony w *Koncepcji procesu aktualizacji SRWP* tematyczny zakres prac SZR, a także biorąc pod uwagę przedstawioną wcześniej (5.2.) ogólną listę zagadnień, przedstawiono **szczegółową listę zagadnień** (pytań) dla każdego SZR. Lista ta ma charakter inspiracyjny (wywoławczy) i otwarty.

5.4.1. Subregion Metropolitalny

1. Czy w subregionie występują bariery/deficyty rozwojowe o ponadprzeciętnym natężeniu w skali województwa bądź też oddziaływujące w szczególnie negatywny sposób na sytuację w subregionie (lub istotnej jego części)? Jak można je zdefiniować i zlokalizować? Jakie działania można podjąć w celu zmniejszenia ich oddziaływania lub całkowitego ich rozwiązania? Które z nich wymagają podjęcia działań w pierwszej kolejności? Które z nich wymagają działań z poziomu regionalnego?
2. Czy w subregionie występują potencjały rozwojowe, których lepsze wykorzystanie byłoby istotne dla rozwoju całego województwa? Jak można je zdefiniować i zlokalizować? Jakie działania należy podjąć w celu uruchomienia / lepszego wykorzystania tych potencjałów? Które z nich wymagają wsparcia w pierwszej kolejności? Które z nich wymagają wsparcia z poziomu regionalnego?
3. Czy można zidentyfikować problemy rozwojowe o charakterze międzyregionalnym, sąsiedzkim, których rozwiązanie (wykorzystanie potencjałów, przełamywanie barier) wymaga współpracy z województwami sąsiednimi?
4. Czy dla metropolii istotną kwestią powinna być poprawa jej dostępności? Jakie działania są konieczne dla poprawy dostępności w układzie: a) zewnętrznym; b) wewnątrzwojewódzkim; c) subregionalnym? Dostępność w którym z wymienionych układów stanowi pierwszoplanowe wyzwanie rozwojowe, a które mają charakter drugo- i trzecioplanowy?
5. Jakie funkcje metropolitalne są szczególnie istotne dla konkurencyjności metropolii i całego województwa? Które należy rozwijać / wzmacniać w pierwszej kolejności?
6. Jak skutecznie zapewnić wykorzystanie potencjału rozwojowego Metropolii dla zwiększenia potencjału i integracji obszarów stanowiących jej bliższe i dalsze otoczenie funkcjonalne?
7. Jakie problemy rozwojowe dotyczące funkcji metropolitalnych (związane z barierami/potencjałami rozwoju) wymagają współpracy wewnątrzmetropolitalnej, z otoczeniem, z regionami innych państw?
8. Biorąc pod uwagę uwarunkowania wewnętrzne (położenie, zasoby, specjalizację itd.), jaką rolę/funkcję w województwie powinien odgrywać/pełnić subregion? Czy dla subregionu (lub specyficznych obszarów w jego ramach) można określić optymalną ścieżkę (ścieżki) rozwoju oraz kluczowe specjalizacje? Jeśli tak, to jakie?
9. Jakie priorytetowe przedsięwzięcia (głównie inwestycyjne) o znaczeniu co najmniej regionalnym należy zrealizować lub rozpocząć w perspektywie roku 2020 w subregionie? Jaka jest ich hierarchia? Dlaczego?

5.4.2. Subregion Słupski

1. Czy w subregionie występują bariery/deficyty rozwojowe o ponadprzeciętnym natężeniu w skali województwa bądź też oddziaływujące w szczególnie negatywny sposób na sytuację w subregionie (lub istotnej jego części)? Jak można je zdefiniować i zlokalizować? Jakie działania można podjąć w celu zmniejszenia ich oddziaływania lub całkowitego ich rozwiązania? Które z nich wymagają podjęcia działań w pierwszej kolejności? Które z nich wymagają działań z poziomu regionalnego?

2. Czy w subregionie występują potencjały rozwojowe, których lepsze wykorzystanie byłoby istotne dla rozwoju całego województwa? Jak można je zdefiniować i zlokalizować? Jakie działania należy podjąć w celu uruchomienia / lepszego wykorzystania tych potencjałów? Które z nich wymagają wsparcia w pierwszej kolejności? Które z nich wymagają wsparcia z poziomu regionalnego?
3. Czy można zidentyfikować problemy rozwojowe o charakterze międzyregionalnym, sąsiedzkim, których rozwiązanie (wykorzystanie potencjałów, przełamywanie barier) wymaga współpracy z województwami sąsiednimi?
4. Niedobór jakich usług publicznych (biorąc pod uwagę popyt i koszty) jest szczególnie odczuwalny w subregionie? Jaka jest skala tych niedoborów? Zaspokojenie których z nich jest najważniejsze / najpilniejsze? Dlaczego?
5. Jakie zdefiniować i wykorzystać pozytywne bodźce rozwojowe płynące ze wzrostu intensywności powiązań społeczno-gospodarczych subregionu z Trójmiastem? W jaki sposób poprawa dostępności transportowej do Trójmiasta (drogi, połączenia kolejowe, transport zbiorowy) pozwoli na pobudzenie czynników endogenicznych subregionu?
6. Jakie funkcje miejskie o znaczeniu subregionalnym powinny być rozwijane w Słupsku? W jakim stopniu Słupsk spełnia potrzeby obsługowe mieszkańców subregionu, a w jakim rolę tę pełnią inne ośrodki miejskie, np. Koszalin?
7. Biorąc pod uwagę stosunkowo niski poziom inwestycji zewnętrznych w sektorze przedsiębiorstw w subregionie, jakie zachęty mogłyby wpłynąć na poprawę sytuacji? W jakich dziedzinach inwestorzy są najbardziej pożądanymi i jakie przyczyny o tym decydują?
8. Biorąc pod uwagę uwarunkowania wewnętrzne (położenie, zasoby, specjalizację itd.), jaką rolę/funkcję w województwie powinien odgrywać/pełnić subregion? Czy dla subregionu (lub specyficznych obszarów w jego ramach) można określić optymalną ścieżkę (ścieżki) rozwoju oraz kluczowe specjalizacje? Jeśli tak, to jakie?
9. Jakie priorytetowe przedsięwzięcia (głównie inwestycyjne) o znaczeniu co najmniej regionalnym należy zrealizować lub rozpocząć w perspektywie roku 2020 w subregionie? Jaka jest ich hierarchia? Dlaczego?

5.4.3. Subregion Południowy

1. Czy w subregionie występują bariery/deficyty rozwojowe o ponadprzeciętnym natężeniu w skali województwa bądź też oddziałujące w szczególnie negatywny sposób na sytuację w subregionie (lub istotnej jego części)? Jak można je zdefiniować i zlokalizować? Jakie działania można podjąć w celu zmniejszenia ich oddziaływania lub całkowitego ich rozwiązania? Które z nich wymagają podjęcia działań w pierwszej kolejności? Które z nich wymagają działań z poziomu regionalnego?
2. Czy w subregionie występują potencjały rozwojowe, których lepsze wykorzystanie byłoby istotne dla rozwoju całego województwa? Jak można je zdefiniować i zlokalizować? Jakie działania należy podjąć w celu uruchomienia / lepszego wykorzystania tych potencjałów? Które z nich wymagają wsparcia w pierwszej kolejności? Które z nich wymagają wsparcia z poziomu regionalnego?
3. Czy można zidentyfikować problemy rozwojowe o charakterze międzyregionalnym, sąsiedzkim, których rozwiązanie (wykorzystanie potencjałów, przełamywanie barier) wymaga współpracy z województwami sąsiednimi?

4. Niedobór jakich usług publicznych (biorąc pod uwagę popyt i koszty) jest szczególnie odczuwalny w subregionie? Jaka jest skala tych niedoborów? Zaspokojenie których z nich jest najważniejsze / najpilniejsze? Dlaczego?
5. Jakie działania należy podjąć w celu wzmocnienia i podniesienia potencjału konkurencyjnego bipolarnego ośrodka subregionalnego Chojnice-Człuchów? Jakie funkcje o znaczeniu subregionalnym powinny być rozwijane w tych ośrodkach?
6. Biorąc pod uwagę stosunkowo niski na tle województwa poziom przedsiębiorczości, czy zauważalna jest potrzeba rozwoju instytucji otoczenia biznesu (fundusze pożyczkowe, poręczeniowe; doradztwo; szkolenia), czy też lokalni przedsiębiorcy są w stanie sprawnie działać w oparciu o istniejące instytucje lub też nie potrzebują takiego wsparcia?
7. Jak zdefiniować i wykorzystać pozytywne bodźce rozwojowe płynące ze wzrostu intensywności powiązań społeczno-gospodarczych subregionu z Trójmiastem? W jaki sposób poprawa dostępności transportowej do Trójmiasta (drogi, połączenia kolejowe, transport zbiorowy) pozwoli na pobudzenie czynników endogenicznych subregionu?
8. Biorąc pod uwagę stosunkowo niski poziom inwestycji zewnętrznych w sektorze przedsiębiorstw w subregionie, jakie zachęty mogłyby wpłynąć na poprawę sytuacji? W jakich dziedzinach inwestorzy są najbardziej pożądanymi i jakie przyczyny o tym decydują?
9. Biorąc pod uwagę uwarunkowania wewnętrzne (położenie, zasoby, specjalizację itd.), jaką rolę/funkcję w województwie powinien odgrywać/pelnić subregion? Czy dla subregionu (lub specyficznych obszarów w jego ramach) można określić optymalną ścieżkę (ścieżki) rozwoju oraz kluczowe specjalizacje? Jeśli tak, to jakie?
10. Jakie priorytetowe przedsięwzięcia (głównie inwestycyjne) o znaczeniu co najmniej regionalnym należy zrealizować lub rozpocząć w perspektywie roku 2020 w subregionie? Jaka jest ich hierarchia? Dlaczego?

5.4.4. Subregion Nadwiślański

1. Czy w subregionie występują bariery/deficyty rozwojowe o ponadprzeciętnym natężeniu w skali województwa bądź też oddziałujące w szczególnie negatywny sposób na sytuację w subregionie (lub istotnej jego części)? Jak można je zdefiniować i zlokalizować? Jakie działania można podjąć w celu zmniejszenia ich oddziaływania lub całkowitego ich rozwiązania? Które z nich wymagają podjęcia działań w pierwszej kolejności? Które z nich wymagają działań z poziomu regionalnego?
2. Czy w subregionie występują potencjały rozwojowe, których lepsze wykorzystanie byłoby istotne dla rozwoju całego województwa? Jak można je zdefiniować i zlokalizować? Jakie działania należy podjąć w celu uruchomienia / lepszego wykorzystania tych potencjałów? Które z nich wymagają wsparcia w pierwszej kolejności? Które z nich wymagają wsparcia z poziomu regionalnego?
3. Czy można zidentyfikować problemy rozwojowe o charakterze międzyregionalnym, sąsiedzkim, których rozwiązanie (wykorzystanie potencjałów, przelamywanie barier) wymaga współpracy z województwami sąsiednimi?
4. Niedobór jakich usług publicznych (biorąc pod uwagę popyt i koszty) jest szczególnie odczuwalny w subregionie? Jaka jest skala tych niedoborów? Zaspokojenie których z nich jest najważniejsze / najpilniejsze? Dlaczego?
5. Jakie działania należy podjąć, aby wykorzystać położenie subregionu w VI Transeuropejskim Korytarzu Transportowym?

6. Jakie zdefiniować i wykorzystać pozytywne bodźce rozwojowe płynące ze wzrostu intensywności powiązań społeczno-gospodarczych subregionu z Trójmiastem? W jaki sposób poprawa dostępności transportowej do Trójmiasta (drogi, połączenia kolejowe, transport zbiorowy) pozwoli na pobudzenie czynników endogenicznych subregionu?
7. Biorąc pod uwagę brak dominującego w regionie ośrodka miejskiego, jakie inicjatywy mogłyby wzmocnić synergię i komplementarność potencjałów Tczewa, Starogardu Gdańskiego, Malborka, Kwidzyna i Sztumu?
8. Biorąc pod uwagę stosunkowo niski poziom inwestycji zewnętrznych w sektorze przedsiębiorstw w subregionie, jakie zachęty mogłyby wpłynąć na poprawę sytuacji? W jakich dziedzinach inwestorzy są najbardziej pożądanymi i jakie przyczyny o tym decydują?
9. Biorąc pod uwagę uwarunkowania wewnętrzne (położenie, zasoby, specjalizację itd.), jaką rolę/funkcję w województwie powinien odgrywać/pełnić subregion? Czy dla subregionu (lub specyficznych obszarów w jego ramach) można określić optymalną ścieżkę (ścieżki) rozwoju oraz kluczowe specjalizacje? Jeśli tak, to jakie?
10. Jakie priorytetowe przedsięwzięcia (głównie inwestycyjne) o znaczeniu co najmniej regionalnym należy zrealizować lub rozpocząć w perspektywie roku 2020 w subregionie? Jaka jest ich hierarchia? Dlaczego?

6. Źródła informacji dla procesu aktualizacji SRWP

Poniższe zestawienie ma charakter otwarty.

Opracowania (raporty) wewnętrzne:

1. *Raport z realizacji SRWP w latach 2005-2009* (uchwała nr 294/31/11 ZWP z dnia 22.03.2011 r.).
2. *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie pomorskim w latach 2005-2009*, Gdańsk 2010.
3. *Raport o przedsięwzięciach rozwojowych w województwie pomorskim w latach 2005-2010*, Gdańsk 2011.
4. *Konkurencyjność województwa pomorskiego*, IBnGR, Pomorskie Studia Regionalne, Gdańsk 2009.
5. *Pomorska mapa zawodów i umiejętności przyszłości*, M. Nowicki (red.), Pomorskie Obserwatorium Rynku Pracy, Gdańsk 2008.
6. *Studenci ostatniego roku szkół wyższych - pracodawcy czy pracownicy? Potencjał do rozwoju przedsiębiorczości wśród studentów ostatnich lat studiów województwa pomorskiego*, PENTOR Research International Poznań Sp. z o.o., Gdańsk 2010.
7. *Mapa potencjału społeczno-ekonomicznego gmin województwa pomorskiego*, Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych Sp. z o.o., Gdańsk 2010.
8. *Trendy rozwoju oraz ocena jakości kapitału ludzkiego w województwie pomorskim*, M. Szmytkowska, G. Masik, M. Czepczyński, Gdańsk 2010.
9. *Ocena warunków i jakości życia mieszkańców województwa pomorskiego i ich postrzeganie przyszłości*, badanie pod kierunkiem prof. dr hab. Bogusława Plawgo, Gdańsk 2011.

Opracowania (raporty) zewnętrzne:

1. *Kierunki i zmiany niezbędne do stworzenia docelowego systemu zarządzania polityką rozwoju na poziomie regionalnym*, prof. A. Noworól, EUROREG, Kraków 2011.
2. *Trendy rozwojowe regionów*, W. Dziemianowicz, J. Łukomska, A. Górska, M. Pawluczuk, Warszawa 2009.
3. *Dynamika sektora MSP na Pomorzu. Raport z badania małych i średnich przedsiębiorstw w ramach Pomorskiego Obserwatorium Gospodarczego II*, P. Dominiak, J. Wasilczuk, N. Daszkiewicz, K. Zięba, K. Świetlik, Gdańsk 2008 r.
4. *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski*, IBnGR, Gdańsk 2009 i 2010.
5. *Megatrendy i wstępne scenariusze rozwoju Pomorza*, S. Szultka, Gdańsk 2010.
6. *Spójność terytorialna wyzwaniem polityki rozwoju UE. Polski wkład w debacie*, Warszawa 2009.

Dokumenty rządowe:

1. *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony – Miasta – Obszary wiejskie*, przyjęta przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 r.
2. *Projekt Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego*, Zespół Doradców Strategicznych Premiera RP, Warszawa 2011.
3. *Projekt Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego*, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa 2011.
4. *Projekt Strategii „Sprawne Państwo”*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Warszawa 2011.

5. *Projekt Strategii rozwoju transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 r.)*, Ministerstwo Infrastruktury, Warszawa 2011.
6. *Projekt Strategii innowacyjności i efektywności gospodarki*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2011
7. *Projekt Strategii zrównoważonego rozwoju wsi i rolnictwa*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2011.
8. *Projekt Strategii „Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko. Perspektywa 2020”*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2011.
9. *Krajowy Program Reform na rok 2011*, zatwierdzony przez Radę Ministrów 26 kwietnia 2011 r.

Dokumenty UE:

1. *Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. EUROPA 2020*, Komunikat Komisji, Bruksela 3 marca 2010 r. (COM(2010)2020).
2. *Budżet dla Strategii EUROPA 2020*, Komunikat Komisji do Parlamentu, Rady, Europejskiego Komitetu Społeczno-Ekonomicznego i Komitetu Regionów, Bruksela 29 czerwca 2011 r. (COM(2011)500).
3. Pakiet rozporządzeń dotyczących polityki spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityk Rybołówstwa (w opracowaniu).
4. *Piąty raport na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej. Inwestowanie w przyszłość Europy*, Raport Komisji Europejskiej, Bruksela listopad 2010.

Załącznik. Opis procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko

Poniższe informacje pochodzą z ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko.

Informacje wprowadzające

Organ opracowujący projekt Strategii **zapewnia możliwość udziału społeczeństwa¹² przed przyjęciem Strategii** lub jej zmianą.

Organ opracowujący projekt Strategii bez zbędnej zwłoki, podaje do **publicznej wiadomości¹³** informacje o:

- a) przystąpieniu do opracowywania projektu strategii i o jej przedmiocie;
- b) możliwościach zapoznania się z niezbędną dokumentacją sprawy (założenia lub projekt dokumentu, wymagane przez przepisy załączniki oraz stanowiska innych organów, jeżeli stanowiska są dostępne w terminie składania uwag i wniosków) oraz o miejscu, w którym jest ona wyłożona do wglądu;
- c) możliwości składania uwag i wniosków;
- d) sposobie i miejscu składania uwag i wniosków, wskazując jednocześnie co najmniej 21-dniowy termin ich składania¹⁴;
- e) organie właściwym do rozpatrzenia uwag i wniosków;
- f) postępowaniu ws. transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli jest prowadzone.

Uwagi i wnioski mogą być wnoszone:

- w formie pisemnej;
- ustnie do protokołu;
- za pomocą środków komunikacji elektronicznej bez konieczności opatrywania ich bezpiecznym podpisem elektronicznym.

Uwagi lub wnioski złożone **po upływie terminu** wskazanego na ich składanie pozostawia się **bez rozpatrzenia**.

Organ opracowujący projekt Strategii: rozpatruje **uwagi i wnioski** oraz dołącza do przyjętego dokumentu **uzasadnienie** zawierające informacje o udziale społeczeństwa w postępowaniu oraz o tym, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa.

Informację o przyjęciu Strategii podaje do publicznej wiadomości wraz z informacją o możliwościach zapoznania się z jej treścią oraz uzasadnieniem o sposobie uwzględnienia uwag i wniosków i podsumowaniem (zawierającym m.in. wybór przyjętego dokumentu w odniesieniu do rozpatrywanych rozwiązań alternatywnych).

¹² Każdy ma prawo składania uwag i wniosków w postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa.

¹³ Przez podanie do publicznej wiadomości rozumie się następujące sposoby (łącznie): **1)** udostępnienie informacji na stronie BIP organu właściwego w sprawie; **2)** ogłoszenie informacji, w sposób zwyczajowo przyjęty, w siedzibie organu właściwego w sprawie; **3)** ogłoszenie informacji przez obwieszczenie w prasie o zasięgu odpowiednim do rodzaju dokumentu.

¹⁴ Uwaga: uozppr narzuca 35-dniowy termin konsultacji społecznych strategii.

Organizacje ekologiczne, które powołując się na swoje cele statutowe, zgłoszą chęć uczestniczenia w określonym postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa, uczestniczą w nim **na prawach strony**.

Organizacji ekologicznej służy prawo wniesienia **odwołania/skargi** do sądu administracyjnego od decyzji wydanej w postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa, jeżeli jest to uzasadnione celami statutowymi tej organizacji, także w przypadku, gdy nie brała ona udziału w określonym postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa prowadzonym przez organ pierwszej instancji. Wniesienie odwołania/skargi jest równoznaczne ze zgłoszeniem chęci uczestniczenia w takim postępowaniu. W postępowaniu odwoławczym organizacja uczestniczy na prawach strony.

Na postanowienie **o odmowie** dopuszczenia do udziału w postępowaniu organizacji ekologicznej służy **zażalenie**.

Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Projekt Strategii wymaga przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Organ opracowujący projekt strategii sporządza **prognozę oddziaływania na środowisko**.

Prognoza zawiera:

- a) informacje o zawartości, głównych celach projektowanego dokumentu oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami,
- b) informacje o metodach zastosowanych przy sporządzaniu prognozy,
- c) propozycje dotyczące przewidywanych metod analizy skutków realizacji postanowień projektowanego dokumentu oraz częstotliwości jej przeprowadzania,
- d) informacje o możliwym transgranicznym oddziaływaniu na środowisko,
- e) streszczenie sporządzone w języku niespecjalistycznym.

Prognoza określa, analizuje i ocenia:

- a) istniejący stan środowiska oraz potencjalne zmiany tego stanu w przypadku braku realizacji projektowanego dokumentu,
- b) stan środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem,
- c) istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności dotyczące obszarów podlegających ochronie¹⁵,
- d) cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym, wspólnotowym i krajowym, istotne z punktu widzenia projektowanego dokumentu, oraz sposoby, w jakich te cele i inne problemy środowiska zostały uwzględnione podczas opracowywania dokumentu,
- e) przewidywane znaczące oddziaływania, w tym oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe oraz pozytywne i negatywne, na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru, a także na środowisko, a w szczególności na: różnorodność biologiczną, ludzi, zwierzęta, rośliny, wodę, powietrze, powierzchnię ziemi, krajobraz, klimat, zasoby naturalne, zabytki, dobra materialne, z uwzględnieniem zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy.

¹⁵ Obszary chronione na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Prognoza przedstawia:

- a) rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru,
- b) biorąc pod uwagę cele i geograficzny zasięg dokumentu oraz cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru – rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru albo wyjaśnienie braku rozwiązań alternatywnych, w tym wskazania napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy.

Informacje zawarte w prognozie powinny być opracowane stosownie do stanu współczesnej wiedzy i metod oceny oraz dostosowane do zawartości i stopnia szczegółowości strategii oraz etapu jej przyjęcia w procesie opracowywania projektów dokumentów powiązanych ze strategią. W prognozie uwzględnia się informacje zawarte w prognozach oddziaływania na środowisko sporządzonych dla innych, przyjętych już, dokumentów powiązanych ze strategią.

Organ opracowujący projekt Strategii **uzgadnia** z właściwymi organami (SANEPID, RDOŚ, urzędy morskie), **zakres i stopień szczegółowości informacji** wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko. Uzgodnienia dokonuje się **w terminie 30 dni** od dnia otrzymania wniosku o uzgodnienie.

Organ opracowujący projekt Strategii poddaje projekt, wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, **opiniowaniu** przez właściwe organy (tj. SANEPID, RDOŚ i urzędy morskie), które wydają opinię **w terminie 30 dni** od dnia otrzymania wniosku o wydanie opinii.

Organ opracowujący projekt Strategii zapewnia **możliwość udziału społeczeństwa** w strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko, zgodnie z zasadami opisanymi powyżej.

Organ opracowujący projekt strategii **bierze pod uwagę ustalenia zawarte w prognozie** oddziaływania na środowisko, opinie SANEPID, RDOŚ i urzędy morskie oraz rozpatruje uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa.

Projekt Strategii nie może zostać przyjęty, o ile nie zachodzą przesłanki, o których mowa w art. 34 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, jeżeli ze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wynika, że może on znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000¹⁶.

¹⁶ Jeżeli przemawiają za tym konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogi o charakterze społecznym lub gospodarczym, i wobec braku rozwiązań alternatywnych, właściwy miejscowo regionalny dyrektor ochrony środowiska, a na obszarach morskich – dyrektor właściwego urzędu morskiego, może zezwolić na realizację planu lub działań, mogących znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000 lub obszary znajdujące się na liście, o której mowa w art. 27 ust. 3 pkt 1, zapewniając wykonanie kompensacji przyrodniczej niezbędnej do zapewnienia spójności i właściwego funkcjonowania sieci obszarów Natura 2000. W przypadku gdy znaczące negatywne oddziaływanie dotyczy siedlisk i gatunków priorytetowych, zezwolenie, o którym mowa w ust. 1, może zostać udzielone wyłącznie w celu: **1)** ochrony zdrowia i życia ludzi; **2)** zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego; **3)** uzyskania korzystnych następstw o pierwszorzędym znaczeniu dla środowiska przyrodniczego; **4)** wynikającym z koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego, po uzyskaniu opinii Komisji Europejskiej.

Do przyjętej Strategii **załącza się pisemne podsumowanie** zawierające uzasadnienie wyboru przyjętego dokumentu w odniesieniu do rozpatrywanych rozwiązań alternatywnych, a także informację, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione:

- a) ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko;
- b) opinie SANEPID, RDOŚ i urzędy morskie;
- c) zgłoszone uwagi i wnioski;
- d) wyniki postępowania dotyczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone;
- e) propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu.

Organ opracowujący projekt strategii przekazuje przyjętą strategię wraz z podsumowaniem, o którym mowa powyżej, do SANEPID, RDOŚ i urzędy morskie.

Organ opracowujący projekt strategii jest obowiązany prowadzić **monitoring skutków realizacji** postanowień przyjętej strategii w zakresie oddziaływania na środowisko, zgodnie z zaproponowaną w podsumowaniu częstotliwością i metodami.

Postępowanie w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko

W razie stwierdzenia możliwości znaczącego **transgranicznego oddziaływania na środowisko**, pochodzącego z terytorium Polski na skutek realizacji projektu strategii lub jej zmiany (lub na wniosek innego państwa, na którego terytorium może oddziaływać realizacja projektu strategii lub jej zmiana) przeprowadza się **postępowanie dotyczące transgranicznego oddziaływania na środowisko**.

Postępowanie z udziałem państw **niebędących członkami UE** przeprowadza się, **o ile wynika to z umowy międzynarodowej** i o ile umowa ta nie przewiduje inaczej.

W przypadku stwierdzenia możliwości znaczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko na skutek realizacji strategii, organ opracowujący jej projekt niezwłocznie **informuje GDOŚ** o możliwości transgranicznego oddziaływania na środowisko skutków realizacji strategii i przekazuje mu jej projekt wraz z prognozą oddziaływania na środowisko.

Projekt strategii oraz prognozę, w części, która umożliwi państwu trzeciemu ocenę możliwego znaczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, sporządza się **w języku tego państwa**.

GDOŚ po uzyskaniu informacji o możliwym transgranicznym oddziaływaniu na środowisko projektu strategii, niezwłocznie **powiadamia** o tym państwo, na którego terytorium jej realizacja może oddziaływać, załączając do powiadomienia projekt strategii wraz z prognozą.

GDOŚ w powiadomieniu **proponuje termin na odpowiedź**, czy państwo, do którego jest kierowane powiadomienie, jest zainteresowane uczestnictwem w postępowaniu w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko.

Jeżeli państwo trzecie powiadomi, że jest zainteresowane uczestnictwem w postępowaniu, GDOŚ, w porozumieniu z organem przeprowadzającym strategiczną ocenę oddziaływania na środowisko, uzgadnia z tym państwem terminy etapów postępowania, biorąc pod uwagę konieczność zapewnienia możliwości udziału w postępowaniu właściwych organów oraz społeczeństwa tego państwa.

Organ przeprowadzający strategiczną ocenę oddziaływania na środowisko prowadzi, za pośrednictwem GDOŚ, konsultacje z państwem trzecim. Konsultacje dotyczą środków eliminowania lub ograniczania transgranicznego oddziaływania na środowisko.

GDOŚ może przejąć prowadzenie konsultacji, jeżeli uzna to za celowe ze względu na wagę lub zawilóść sprawy.

Wyniki konsultacji rozpatruje się przed przyjęciem strategii. Przyjęcie strategii nie powinno nastąpić przed zakończeniem postępowania w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko.

GDOŚ przekazuje państwu trzeciemu strategię wraz z podsumowaniem.